

ДОКТРИНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті автор здійснює порівняльно-правовий аналіз доктрин адміністративно-правових спорів у країнах з проголошеними демократичними режимами, оцінку суті й природи адміністративно-правових спорів, досліджує теорії адміністративно-правового спорів у зарубіжних країнах, а також аналізує розвиток інституту адміністративної юстиції.

Ключові слова: адміністративно-правовий спір, адміністративне право, адміністративна юстиція, публічні права, адміністративний суд, позовна заява, державне управління.

**Явдокименко
Дмитро
Миколайович,**

*аспірант
Класичного
приватного
університету*

Вступ. Вітчизняна адміністративно-правова наука і практика, хоча і мають значну своєрідність, але запозичували і запозичують ті або інші досягнення іноземних правових теорій і правових систем. Перехід України до цивілізованих стандартів владних взаємовідносин, включення у вітчизняне право загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права примушують не лише здійснювати порівняльно-правовий аналіз адміністративно-правових явищ, але й з'ясувати їх генезу стосовно конкретно-історичних умов. Це вкрай важливо у зв'язку з тим, що зарубіжні концепції адміністративно-правових спорів пройшли у своєму розвитку набагато більший шлях порівняно з теоріями, що складаються у вітчизняній адміністративно-правовій науці. Адміністративно-правові спори несуть у собі зміст, багато в чому залежний від форми правління, форми державного устрою, політичного режиму кожної конкретної країни, а також від менталітету її населення.

Постановка завдання. Дослідити доктринальні підходи адміністративно-правових спорів у зарубіжних країнах.

Результати. Проблематиці адміністративно-правових спорів приділяли увагу у своїх працях такі науковці, як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, К. В. Бортняк, І. П. Голосніченко,

І. С. Гриценко, Е. Ф. Демський, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, І. Б. Коліушко, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіда, Д. В. Ліпський, Р. С. Мельник, А. О. Монаєнко, М. І. Смокович, Ю. М. Старілов, В. С. Стефанюк, М. М. Тищенко та ін.

Порівняльно-правова оцінка суті й природи адміністративно-правових спорів може бути проведена лише шляхом аналізу вказаного адміністративно-правового явища в рамках континентальної (романо-германської), англосакської (англо-саксонської) і змішаних правових систем (скандинавське право, релігійні правові системи, звичайне африканське, південно-східне азіатське право) з урахуванням конкретно-історичних умов цієї держави.

Слід визнати, що на відміну від України для деяких країн англосакської правової системи або країн, що тяжіють до неї, характерний дуже сильний вплив тієї або іншої доктрини не стільки на розвиток чинного законодавства, скільки на правозастосовну, включаючи судово-прецедентну практику, що примушує шукати вирішення проблеми не в тлумаченні нормативно-правових актів законодавчого органу влади, а в тій теорії, яка покладена в основу прийняття судом рішення з конкретного адміністративно-правового спору. Різноманіття правових систем сучасності примушує поставити питання про те, чи необхідно давати порівняльно-правовий аналіз правового регулювання адміністративно-правових спорів у всіх системах? З точки зору суто наукового аналізу — безумовно, а з точки зору втілення науко-

вих досягнень у законодавчу й правозастосовну практику — навряд чи. Тому є, на наш погляд, декілька причин. По-перше, у цій статті не проводиться порівняльно-правовий аналіз із релігійними правовими системами (мусульманським, іудейським, канонічним правом). По-друге, ефективність порівняльно-правового аналізу багато в чому залежить від того, на якому рівні розвитку економічних відносин, державних і суспільних інститутів знаходяться держави, правові системи яких беруться для порівняльно-правового аналізу. Для цілей удосконалення інститутів захисту публічних прав, свобод, законних інтересів найбільш природним виглядає порівняльний аналіз теорій адміністративно-правового спору тих країн, де існують більш-менш тривалі традиції демократичного режиму.

Таким чином, ми в основному зосередимося на порівняльно-правовому аналізі доктрин адміністративно-правових спорів у країнах з проголошеними демократичними режимами.

Відправною точкою слід вважати характеристику адміністративного права зарубіжних країн, у рамках якого розвивається теорія адміністративно-правового спору. Проте деякі правові доктрини розділяють адміністративне право і право адміністративного спору. Зокрема, Рене Шапю, обґрунтовувавши концепцію права адміністративних спорів, вказує на те, що у Франції адміністративне право і право адміністративних спорів сумісні лише за низкою елементів, відмічаючи при цьому, що вивчати режим адміністративних спорів — це означає вивчати не основні правила,

але структури і процедури, що належать до юрисдикції інституту адміністративної юстиції, а так само як і погоджувальні процедури, і третейське судівництво [16, с. 7]. Стосовно трактування поняття «Основні правила» Рене Шапю використовує і термін «droit substantiel» — основне право. У французькій науці адміністративного права інтерес до теорії і практики вирішення адміністративних спорів досить стабільний. Французька система регламентації адміністративних спорів відрізняється оригінальністю. Так, зокрема, Р. Шапю пише, що оригінальність французької системи, діючої для всіх однаково, робить французьку адміністративну юрисдикцію унікальною. Багато в чому це пояснюється особливостями еволюції адміністративного права Франції [16, с. 8].

Конструкція французької правової системи базується на класичній ліберальній концепції XVIII століття, висуненої в боротьбі проти аристократії колишнього режиму. Для сучасної французької системи органів державного управління характерні традиційно сильна централізація і наявність автономних адміністративних судів, що відіграли вирішальну роль у формуванні норм адміністративного права.

Адміністративні суди у Франції не завжди виступали фактором, що урівноважує сильну централізовану владу. Сама виконавча влада не на всіх історичних етапах свого розвитку показала себе як сильна і централізована: досить згадати безпорадність французької виконавчої влади в період Другої Світової війни, а

також у період розпаду французької колоніальної системи. Дійсну силу французька виконавча влада отримала лише в період правління Шарля де Голля, з реформами якого і його послідовників пов'язана нині існуюча адміністративно-правова система. Теза про сильну державу, що вторгається в усі сфери життя, — це один з основних у поглядах засновника П'ятої республіки, а питання про державні інститути з домінуючою роллю глави держави — найбільш важливий в його ідеї зміцнення держави. Особливості взаємодії між законодавчою і виконавчою гілками влади у Франції разом з необхідністю реалізації ефективної системи вирішення адміністративних спорів створили на тому історичному етапі об'єктивні умови для формування системи судів адміністративної юстиції, відокремленої від судів загальної юрисдикції. Вирішення публічно-правових спорів між громадянами й органами державного управління або між самими цими органами та установами — основна мета французької адміністративної юстиції.

Розвиток теоретичних основ про адміністративно-правові спори у Франції багато в чому пов'язаний з етапами розвитку нормативно-правових актів, якими регламентувалося вирішення цих спорів: декрет від 11 червня 1806 року — створення комісій із спорів; закон від 14 травня 1872 року — створення виборчої юстиції; 30 червня 1963 року — реформа Державної Ради; закон від 31 грудня 1987 року, яким були реформовані адміністративні суди.

Слід зазначити, що роботи, які заклали фундамент теорії адміністративно-правових спорів і адміністративної юстиції, були зроблені лише в першій половині ХХ століття. Сучасний розвиток науки адміністративного права у Франції представлений трьома напрямками: структурно-інституціональним; соціологічним і соціально-психологічним; організаційним. Організаційний напрям отримав достатній розвиток у сучасній теорії «new public management», основи якої були закладені в роботі М. Масенета «Нове управління суспільними справами. За державу без бюрократії», виданої в 1975 році.

Теорія адміністративно-правового спору отримала свій розвиток у рамках соціологічно-логічного напрямку. Вивчення адміністративної юстиції з соціологічних позицій дозволило проаналізувати низку явищ, які при використанні юридичних методів залишилися б непоміченими: соціальне положення скажників; то, які дії адміністративних органів найчастіше оспорують в адміністративному трибуналі, типологія спорів і правопорушень, тривалість процесу.

Ж. Ведель фактично ототожнює адміністративну юстицію у вузькому сенсі із сукупністю адміністративних спорів [4, с. 59]. У своїх дослідженнях Ж. Ведель підкреслює, що в адміністративному праві, на відміну від інших галузей права, норми, що відносяться до адміністративного права, невід'ємні від норм, що регулюють порядок вирішення спорів. Це пояснюється передусім тим, що саме правило, що породжує адміністративне право, тобто розділення адмі-

ністративної і судової влади, є правилом процесуальним (*de contentieux*), а також тим, що більшість принципів адміністративного права встановлена суддею і, отже, пов'язані з умовами, у яких відбувалося оскарження і прийняття рішення [4, с. 65]. Одним із найбільш відомих французьких авторів, що систематизував адміністративні спори, слід вважати Едуарда Лаферрієра, який класифікував адміністративні спори наступним чином [1, с. 44]: 1) спори повної (загальної) юрисдикції; 2) анулюючі спори (судова влада має обмежені повноваження у визнанні незаконними нормативно-правових актів адміністрації); 3) інтерпретаційні спори (спори про тлумачення); 4) репресійні спори, які Лаферрієр ідентифікує з режимом забезпечення відповідальності за правопорушення.

Р. Шапю, у свою чергу, виділяючи «об'єктивні спори» і «суб'єктивні спори», заявляє, що в цьому якраз і полягає відмінність точок зору на сутність і обсяг судової влади в протилежність іншим органам влади, які існували в ХХ столітті. Об'єктивні та суб'єктивні спори ґрунтуються на розгляді по суті поставленого питання суддею, за заявою, яка знаходиться в нього. У рамках «синтетичної точки зору» виділяються: спори за заявами і скаргами; позовні судові спори [16, с. 55]. Характерною рисою французької доктрини виступає також великий обсяг адміністративного контролю за органами місцевого самоврядування, тобто, скажниками можуть виступати не лише самі органи місцевого самоврядування, але й держава по відношенню до актів органів

місцевого самоврядування, включаючи акти представницьких органів, відміна яких можлива тільки через адміністративний суд.

На відміну від французької, англосаксонська правова доктрина не вважає, що судова процедура є кращим способом вирішення конфліктних ситуацій, відповідно, більшість спорів вирішуються поза судом і судовою системою. Крістофер Осакве вказує на розвиток англійського адміністративного права лише після 1914 року [13, с. 203]. Англосаксонська система ігнорує автономію адміністративного законодавства. Сильний вплив традицій загального права (*common law*) характеризує діяльність судів по вирішенню адміністративних спорів як таку, що не виходить за рамки права, бо загальноновизнаним є політичне верховенство парламенту. Монархічна форма правління у Великобританії довгий час накладала свій відбиток на розвиток юридичної доктрини. Зокрема, феодальна концепція, відповідно до якої до Корони взагалі не міг бути заявлений судовий позов, стала основною нормою права. З часом під впливом судів Корона і органи, за якими вона стоїть, стали виступати суб'єктами спорів, але адміністративні спори як такі довгий час не виділялися. Взагалі, як вважав свого часу Д. Гарнер, державна адміністрація має бути підпорядкована режиму загального права, що не дозволяло аж до XX століття розвиватися теорії адміністративно-правового спору, як і теорії адміністративного права взагалі [5, с. 186]. Досить сказати, що першою роботою про англійське адміністративне право була праця

Ф. Порта «Адміністративне право», що була видана лише в 1929 році [3, с. 5]. Твердження Д. Гарнера про те, що не лише жодна людина не стоїть над законом, але і кожна людина будь-якого положення і у будь-якому стані є суб'єктом загальних законів королівства і підлягає юрисдикції звичайних судів, викликало критику з боку Айвора Дженнінгса в його роботі «Закон і конституція», де він критикує Д. Гарнера за недооцінку англійського адміністративного права. Подібна критика англійських загальних судів за вузьке трактування положень і норм англійського законодавства всупереч явно вираженій волі Парламенту призводять до формування судових трибуналів як органів адміністративної юстиції. Ці обставини дозволили свого часу деяким авторам говорити про те, що адміністративні трибунали для Великобританії — явище нове і частково нетипове.

У США, як державі, де сформувалося «американізоване» англійське загальне право, історично розвивався дещо інший підхід до розуміння ролі судів у вирішенні адміністративних спорів. На доктрину державного управління сильний вплив здійснило біхейвіоралізм (теорія «політичної юриспруденції») і її модернізовані варіанти. Але для розуміння теорії адміністративно-правового спору значний інтерес представляє і теорія соціального інтересу Р. Паунда, який розглядає суди як інститути, що мають функцію соціального контролю, що збалансувала конфліктуючі соціальні інтереси шляхом компромісу або вибору між цими інтересами [6, с. 95–96].

У США раніше, ніж у Великобританії, до адміністративних спорів почав застосовуватися не режим загального права, а законодавче регулювання (Федеральний закон про адміністративну процедуру 1946 року). Також раніше в США склалася система квазісудових органів, що розглядають адміністративні спори. Практика широкого розповсюдження квазісудового вирішення адміністративних спорів обґрунтовується американськими теоретиками, наприклад М. Д. Фаркошем, тим, що рішення публічної адміністрації не остаточні і можуть бути переглянуті судом за скаргою зацікавленої особи [10, с. 94]. Зміст адміністративно-правового спору складають прийняті органами виконавчої влади рішення (адміністративні акти), дії чи бездіяльність. Суб'єктами таких спорів можуть виступати будь-які особи, яким заповдіяний збиток адміністративним органом влади, як громадяни, так і підприємства. Виходячи з традицій загального права, теорію адміністративно-правового спору відносять до основ американського адміністративного права.

Сучасна юриспруденція не визначає в законах межі адміністративної влади, у цьому відношенні французька адміністративна система відрізняється від англосакської, де чітко фіксуються повноваження адміністративної влади і її функції.

Відмінною рисою англосакської доктрини є те, що об'єктом адміністративно-правового спору виступає захист конкретних публічних прав і обов'язків заявника в індивідуальній справі, де рішення про долю

акта приймається немов мимохідь у зв'язку з розглядом спору про право. Теоретичну характеристику адміністративно-правових спорів у США важко представити без вказівки на доктрину первинної адміністративної юрисдикції, згідно з якою адміністративний орган влади має пріоритет перед судом.

Значною своєрідністю відрізняються німецькі адміністративно-правові доктрини про спори з публічною адміністрацією, які можна вважати одними із засадничих доктрин у континентальному праві, разом з французькими. Сучасні фундаментальні дослідження німецької адміністративної юстиції проведені Ю. М. Старіловим [12, с. 74], тому ми торкаємося лише порівняльної характеристики німецької доктрини адміністративно-правових спорів з французькою та англо-американською.

Про глибокі історичні корені німецької адміністративно-правової доктрини говорить вже те, що ще в середині XIX століття Рудольфом Гнейстом були проведені порівняльно-правові дослідження німецького та англійського адміністративного права [15, с. 101].

Відправною точкою в характеристиці німецької доктрини адміністративно-правових спорів слід вважати дослідження самої сфери виникнення цих спорів — сфери державного управління. Єдність серед німецьких учених з питання визначення державного управління як предмета адміністративного права немає. Низка авторів і, передусім, Франц Йозеф Пайне замість терміна «державне управління» використовують поняття «публічне

управління», кажучи, що адміністративне право як про право публічного управління. Інший підхід представляє точка зору Д. Елерса та інших авторів, які вважають, що адміністративне право розуміється в широкому сенсі як сукупність правових приписів, які організують управління або повинні брати участь при його здійсненні, і у вузькому — як «спільність» писаних і неписаних правових приписів публічного права, які або конструюють державне управління в організаційному сенсі, або прямо регулюють діяльність органів державного управління (за винятком норм інших правових актів конституційного права та адміністративно-процесуального права) [7, с. 124]. Приєднавшись до думки про неоднозначність такого визначення адміністративного права, варто відмітити, що серед німецьких авторів немає цілком єдиної думки про саме поняття державного управління, яке не має чіткої дефініції і визначається або описово, або виключно від інших видів державно-владної діяльності. У більшості випадків вказується на публічний характер державного управління, відокремлюваного від інших видів управлінської та державно-владної діяльності [9, с. 87]. Важливим є те, що на відміну від французької доктрини, публічне управління відділяється від судочинства. Більше того, частина німецьких теоретиків вважає, що державне управління не включає адміністративно-процесуальну діяльність. Ця принципова теоретична посилка свого часу послужила тому, що в Німеччині відділення адміністративної юстиції від

державного управління виразилося в максимально можливій формі — у створенні самостійної системи адміністративних судів. Теоретичну основу для формування системи органів, що вирішують адміністративні спори, закладає дискусія між О. Бером, який вважав, що загальні суди повинні розглядати в тому числі й адміністративні спори (англійська модель), і вже згаданим Р. Гнейстом, який притримувався думки про необхідність створення спеціальних адміністративних судів [12, с. 75].

У Німеччині суб'єктами адміністративно-правових спорів виступають як фізичні, так і юридичні особи із загальним і спеціальним правовим статусом. Причому органи місцевого самоврядування можуть виступати як стороною дії або бездіяльності, що оспорується, так і стороною, яка оспорує дії або бездіяльність органів державної влади. Так, якщо громади вважають, що правопорушення їм встановлені необґрунтовано, вони можуть в законному порядку звертатися до судів. Ф. Л. Кнемайер називає таке спростування судовим контролем за втручанням держави в право комун і вказує, що цей контроль не обмежується заходами конституційної юстиції, але може здійснюватися в рамках усієї системи правового захисту адміністративними судами [8, с. 119].

Теорія позасудового порядку вирішення адміністративних спорів має в Німеччині глибокі історичні корені, пов'язані, у тому числі, і з адміністративно-правовою доктриною колишньої НДР, де визнавалася наявність адміністративних конфліктів. У НДР

не існувало спеціальних адміністративних судів, а суб'єкти адміністративного права, які вважають, що їх права порушені актами органів державної влади, прийнятими при здійсненні виконавчо-розпорядчої діяльності, могли вживати заходи проти них в адміністративно-правовому порядку.

Окремі виключення, звичайно, були: це оскарження до суду неповноти списків виборців, оскарження розмірів штрафу, що накладається органами поліції тощо. Із возз'єднанням єдиної німецької держави на території колишньої ГДР стали застосовуватися норми адміністративного права ФРН, що стало кроком вперед у розвитку доктрини й практики вирішення адміністративно-правових спорів: з'явилася відсутня раніше можливість оскарження нормативно-правових актів; оскарження стало можливим у будь-якому випадку, а не тільки у випадку, прямо передбаченому законом; нарешті з'явилися широкі можливості для судового оскарження рішень адміністративних органів влади.

У сучасному адміністративному праві Німеччини предметом адміністративно-правового спору виступають усі суб'єктивні публічні права, тобто всі індивідуальні інтереси. Проте не будь-яка дія або бездіяльність публічної адміністрації виступає об'єктом судового контролю зі сторони адміністративних судів. Так, адміністративний орган повинен отримати свободу здійснення власної оцінки, у рамках якої він має право, незалежно від вказівок згори, приймати автономні рішення, а адмі-

ністративні суди повинні погоджуватися з цими рішеннями.

У зв'язку з цим, слід зважати на точку зору Д. Уле, який вважає, що діяльність адміністративної влади поділяється на два види: пов'язану із законом і на таку, що підлягає оцінці судів з точки зору відповідності нормативним актам, і яка здійснюється в порядку вільного розсуду. Остання непідконтрольна судам адміністративної юстиції, крім випадків, коли орган державного управління переходить межі наданого йому права на вільний розсуд приймати рішення [14, с. 15]. Закінчуючи характеристику німецької думки на спірні адміністративно-правові відносини, хотілося б відмітити, що до теперішнього часу існують дві концепції адміністративного судочинства, одна з яких (південно-німецька) пов'язує адміністративну юстицію із захистом суб'єктивних публічних прав громадян, а інша (прусська) бачить завдання адміністративної юстиції в дотриманні непорушності об'єктивного правопорядку, причому справедливо вважається, що пріоритет південно-німецької концепції в чинному законодавстві не виключає об'єктивний правовий контроль [11, с. 153].

Французькі, англійські, американські, німецькі теорії адміністративного права здійснюють значний вплив на інші школи права, які просто запозичують ту або іншу концепцію до національних особливостей.

Так, японська адміністративно-правова теорія, яка в різні періоди ХХ століття перебувала під впливом або німецького, або англо-американського права, розробила власний підхід до

врегулювання адміністративних спорів, характеризуючи який, Г. Ран відмічає, що західне «суспільство конфліктів» прагне до врегульованого вирішення колізій, японське «суспільство гармонії» намагається їх уникнути [2, с. 152]. Не випадково японська адміністративно-правова доктрина значну увагу приділяє процедурам примирення при вирішенні спорів у сфері державного управління. Адміністративно-правові спори за японським законодавством можуть включати спори з оскарження дій органів поліції, земельні спори (якщо йдеться про розмежування земель приватної та державної форми власності), ліцензійні, податкові, спори між органами місцевого самоврядування і місцевими зборами, виборчі спори тощо. Під впливом німецького права в Японії судовий контроль за діяльністю публічної адміністрації може бути суб'єктивним та об'єктивним (позови такого роду можуть бути подані тільки в прямо передбачених законом випадках), тобто, як спрямованими на захист суб'єктивних публічних прав, так і на здійснення адміністративного нормоконтролю. Суб'єктами адміністративного спору, що розглядається в судовому порядку, можуть бути не лише особи, чиїм правам нанесений збиток, але й особи, які одержують законну вигоду в результаті відміни адміністративного акта, причому коло цих осіб іноді трактується дуже широко (наприклад, усі особи, які проживають уздовж автобусного маршруту, якщо оскаржується рішення про підвищення плати за проїзд). Обмеження права на захист суб'єктивних публічних прав є так званий прин-

цип «суспільного добробуту», згідно з яким суд може відмовити в адміністративному позові, якщо його задоволення, хоча і законно, але завдасть виключно великого збитку «суспільному добробуту».

Швейцарська адміністративно-правова наука виділяє «спірні» і «неспірні» юридичні процедури. Спірні процедури мають місце тоді, коли громадянин виражає свою незгоду з рішенням того або іншого органу влади або його посадової особи та оскаржить його у вищому органі, вимагаючи відмінити або змінити це рішення. Таким чином, швейцарська правова доктрина перебуває значною мірою під впливом німецької, де фізичні особи можуть звернутися до суду лише вичерпавши всі можливості позасудового вирішення спору.

Значний інтерес представляє теорія вирішення адміністративно-правових спорів у колишніх соціалістичних країнах СРСР. Це особливо важливо тому, що на їх прикладі можна відслідкувати, у якому ступені прийняття іноземних концепцій може вплинути на вітчизняне адміністративне та адміністративно-процесуальне право. Ці країни умовно можна розділити на два види: ті, що мають власні теоретичні основи адміністративного права (і відповідно теорії адміністративно-правових спорів), і ті, що не мають таких.

До першої групи, безумовно, можна віднести Болгарію, Сербію (та інші республіки колишньої Югославії), Угорщину, Польщу, Чехію, Словаччину, Україну. Інші, так звані нові європейські демократії (Литва, Латвія, Естонія), донедавна перебували

під сильним впливом радянських адміністративно-правових традицій.

Порівнюючи болгарське адміністративне право радянського й пострадянського періодів, відмітимо, що Конституція Болгарії 12 липня 1991 року здійснила істотний вплив і на розвиток поглядів на вирішенні адміністративно-правових спорів. Неважко помітити, що болгарське адміністративне право радянського періоду з питань оскарження дій і бездіяльності органів публічної влади, наділених державно-владними повноваженнями, розвивалося в рамках загальноприйнятої в соціалістичних країнах концепції. Як правило, адміністративні акти оскаржилися у вищий орган публічної влади. Характеризуючи доктрину судового оскарження в Болгарії в той період, варто сказати, що якщо спробувати встановити яку-небудь загальну ознаку, характерну для різних випадків, в яких законодавець передбачив судове оскарження адміністративних актів, то можна було б сказати, що таке оскарження застосовується щодо тих актів, які містять рішення стосовно певного права громадянина, організації тощо: політичного права участі у виборах, права авторства на винахід, права отримання справедливого відшкодування при відчуженні майна відповідно до ст. 10 Конституції Болгарії, право власності при зміні власника земельної ділянки тощо. На сьогодні болгарська Конституція надає право на оскарження всіх адміністративних актів як фізичними, так і юридичними особами до суду незалежно від адміністративного порядку оскарження.

Як і болгарське, угорське адміністративне законодавство радянського періоду передбачало як адміністративний, так і судовий порядок оскарження. Після прийняття в 1992 році Закону про адміністративну юстицію в Угорщині склалася змішана модель, що включає елементи німецької (яка переважає) та англо-американської систем адміністративної юстиції. Цікавою особливістю угорської системи є те, що вона дає можливість подавати позовну заяву проти декількох органів державної влади одночасно.

Взагалі судовий нагляд за діяльністю адміністративних органів стає одним з фундаментальних принципів адміністративного права нових європейських демократій. У цьому виражається тенденція до універсалізації права і політики в Європейській спільноті.

Висновок. Оцінюючи особливості організації і процесу розгляду адміністративно-правових спорів у різних країнах, слід зазначити, що німецька і французька законодавча і правозастосовна практика просунулися вперед порівняно з іншими європейськими країнами. Створення спеціалізованих судів типу фінансових, соціальних, квазісудових органів може цілком укладатися в правову доктрину країн з розвиненою демократією, але як досвід організації навряд чи вписується в усі правові системи. Для створення спеціалізованих судів обслуговуваними ними суспільні відносини мають досягти певного якісного рівня розвитку. Цей рівень має визначатися не лише складністю суспільних відносин, у рамках яких виникають

адміністративно-правові спори, але й соціальною значущістю цих відносин серед інших відносин адміністративно-правового типу. Гармонізація та уніфікація правових систем у рамках Європейської спільноти вимагають розробку деяких адміністративно-правових понять, не виключаючи й поняття адміністративно-правового спору і на міжнародно-правовому рівні.

Список використаних джерел:

1. Административная юстиция в новых европейских демократиях: Практ. исслед. в сфере адм. права и процесса в Болгарии, Эстонии, Венгрии, Польше и Украине / под ред. Д. Галлигана и др. — Киев: АртЭк, — Будапешт: ОСИ/КОЛПИ. 2009. — 688 с.
2. Административное право зарубежных стран. М., 1996. — 260 с.
3. Барабашев Г. В. Предисловие к книге Д. Гарнера «Великобритания: центральное и местное управление». М., 1984. — 120 с.
4. Ведель Ж. Административное право Франции. М.: Прогресс, 1973. — 198 с.
5. Гарнер Д. Великобритания: центральное и местное управление. М.: Прогресс, 1984. — 320 с.
6. Егоров С. А. Политическая юриспруденция в США. М.: Наука, 1989. — 190 с.
7. Жалинский А., Рёрихт А. Введение в немецкое право. М.: Спарк, 2001. — 210 с.
8. Кнемайер Ф. Л. Организация местного самоуправления в Баварии (Основные структуры, особенности, недостатки) // Государство и право. — 1995. — № 4. — С. 118–121.
9. Мицкевич Л. А. Понятие государственного управления в административном праве Германии // Государство и право. — 2002. — № 6. — С. 85–90.
10. Никеров Г. И. Административное право США. М.: Наука, 1977. — 415 с.
11. Стариллов Ю. Н. Административная юстиция. Проблемы теории. Воронеж, 1998. — 255 с.
12. Стариллов Ю. Н. Административное судопроизводство (юстиция) в Германии: история развития и основные черты // Государство и право. — 1999. — № 7. — С. 72–76.
13. Стариллов Ю. Н. Как развивалась наука административного права в европейских странах. Журнал российского права. — 1999. — № 3–4. — С. 202–208.
14. Юлдашев А. Р. Финансовые суды в Германии. М.: Аникл, 2000. — 198 с.
15. Gneist R. Die Englische Communal-Verfassung oder das System des Self-Government. Berlin, 1860. — 510 s.
16. Chapus R. Droit du contentieux administratif. Paris: Montchrestien, 1996. — 265 p.

Явдокименко Д. М. Доктринальная характеристика административно-правовых споров в зарубежных странах

В статье автор осуществляет сравнительно-правовой анализ доктрин административно-правовых споров в странах с провозглашенными демократическими режимами, оценку сути и природы административно-правовых споров, исследует теории административно-правового споров в зарубежных странах, а также анализирует развитие института административной юстиции.

Ключевые слова: административно-правовой спор, административное право, административная юстиция, публичные права, административный суд, исковое заявление, государственное управление.

Yavdokymenko D. M. The doctrine description of administrative legal disputes in foreign countries

The author carries out in the article the comparatively-legal analysis of doctrines of administrative legal disputes in countries with the proclaimed democratic modes, an estimation of essence and nature of administrative legal disputes, investigates theories administrative legal disputes in foreign countries, and also analyses the development of the institute of administrative justice.

It should be noted, estimating the features of organization and process of consideration of administrative legal disputes in different countries, that German and French legislative and legal practice moved up farther in all as compared to other European countries. Creation of the specialized courts as financial, social and other court bodies can fully consist in the legal doctrine of countries with the developed democracy. For creation of the specialized courts the public relations served by them must attain the certain quality level of development. This level must be determined by not only complication of public relations within the framework of that there are administrative legal disputes but also social meaningfulness of these relations among other relations of administrative legal type. The harmonization and unitization of the legal systems within the framework of European community require a development of some administrative legal concepts, not except and concept of administrative legal dispute and at international legal level.

Key words: administrative legal dispute, administrative law, administrative justice, public laws, administrative court, point of claim, public administration.

Стаття надійшла до друку 15 жовтня 2016 р.